

Møte for lukkede dører, Stortinget 20. februar 1931

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 20. februar 1931 kl. 17.00.

Præsident: Hornsrud.

Presidenten: Presidenten foreslår at møtet settes for lukkede dører. - Ingen har uttalt sig derimot og presidenten anser forslaget for vedtatt. Presidenten foreslår videre at de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer samt utenriksråden, byråchefene Marstrander og Andvord fra utenriksdepartementet samt de representanter for pressen, som efter opgave fra utenriksdepartementets pressekontor har adgang til utenriksministerens konferanser med pressen, gis adgang til møtet. - Det ansees vedtatt.

Der forelå følgende

Dagsorden:

1. Innstilling fra Stortingets presidentskap ang. utenriks- og konstitusjonskomiteens skrivelse til presidentskapet av 15. desember f.å. om den såkalte Gadesak (Innst. S. nr. A).
2. Referat.

Statsminister Joh. Ludw. Movinckel overbragte en kgl. proposisjon og kgl. meddelelse (se under referat).

Sak nr. 1.

Innstilling fra Stortingets presidentskap ang. utenriks- og konstitusjonskomiteens skrivelse til presidentskapet av 15. desember f.å. om den såkalte Gadesak (Innst. S. nr. A).

Komiteen hadde innstillet:

St.med. nr. 9 vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg går ut fra at det ikke er noget i veien for at denne innstilling S. nr. A kan offentliggjøres.

Hambro: Det er en selvfølge at der fra komiteens side intet er til hinder for at konklusjonen offentliggjøres, men komiteen har jo vært noget betenkelig ved tanken på i hvilken grad man vil gjøre hele denne sak offentlig. Innstillingen er bifalt, men jeg vil henstille til regjeringen og til utenriksministeren å ha sin oppmerksomhet henvendt på minister Gade. Hvis der foreligger nogetsomhelst nytt skridt fra hans side, vil det være et absolutt forlangende at han blir satt utenfor etaten og ikke engang får lov til å stå der på den måte som nu. Når han, en embedsmann i hans stilling, gjør den ting - hvad vi ikke

visste dengang vi avgav innstillingen, - å sende sine skrifter, der går i hemmelig cirkulasjon, til fremmede makters ministre her, da er det tidspunkt kommet at det snart må være slutt med lemfeldigheten. Og hvis utenriksministeren tror det i nogen henseende kan gagne saken å stanse den diskusjon som har vært ført i pressen, og som for den som kjenner hele denne sak har vært av en temmelig forargelig beskaffenhet, så tror jeg at komiteens samtlige medlemmer vil hilse det med glede.

Referat:

1. Kgl. prp. om fastsettelse av grunnlinjer for Norges sjøterritorium.
2. Kgl. med. angående spørsmålet om Hannevigsakens innbringelse for den faste voldgiftsdomstol i Haag.

Enst.: Nr. 1 og 2 sendes utenriks- og konstitusjonskomiteen.

Presidenten: Statsministeren har ordet.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel:¹ Visstnok har jeg idag anmodet om å få anledning til å avgi en utenrikspolitisk redegjørelse for åpne dører, og det vesentligste jeg har å si vil da bli sagt. Men det er visse ting vedkommende vårt utenriksarbeide som er av den art at det iallfall på det nuværende tidspunkt ikke egner sig for å behandle for åpne dører, og jeg har derfor trodd det var hensiktsmessig og praktisk å anmode presidenten om ordet for nu å gi en kortere redegjørelse om en rekke spørsmål.

Hannevigsaken.

Vi har da først en del saker som tidligere har vært nevnt her. I tilslutning til den nettop avgjorte Gadesak var det en annen sak, Hannevigsaken, som ifjor blev reist nokså sterkt med henblikk på å få den innbragt for Haagerdomstolen. Der vil bli sendt en meddelelse til Stortinget om departementets stilling, men det kan være av interesse allerede på det nuværende tidspunkt å høre litt herom. Denne sak har vært utførlig utredet i den hemmelige stortingsmeddelelse nr. 8, om forhandlingene mellom Norge og Amerikas forenede stater om opnåelse av erstatning til Chr. Hannevig fra den amerikanske stat. Efter omfattende undersøkelser avgav Stortingets forsterkede utenriks- og konstitusjonskomité en enstemmig innstilling, innst. S. nr. 200 for 1928, som gikk ut på at St.med. nr. 8 vedlegges protokollen. Denne innstilling blev likeledes enstemmig bifalt av Stortinget. I siste stortingssesjon fremkom imidlertid hr. Hannevig gjennom advokat Michael Puntervold med en henstilling til Stortinget ledsaget av en utredning av professor Skeie, hvorefter saken skulde foranlediges innbragt for den faste voldgiftsrett i Haag. Skjønt spørsmålet om sådan voldgift allerede tidligere har vært gjenstand for inngående undersøkelse og var utførlig utredet i nevnte stortingsmeddelelse, har departementet nu underkastet

---

¹ Herfra gjengitt etter trykt, hemmelig referat.

spørsmålet fornyet overveielse i anledning av advokat Puntervolds henstilling og professor Skeies utredning. Saken har således på ny vært forelagt Justisdepartementet og uttalelser har vært innhentet fra regjeringsadvokaten samt fra Utenriksdepartementets folkerettskonsulent, professor Castberg. På grunnlag av de såvel fra Justisdepartementet som fra de 2 nevnte herrer mottatte samstemmige uttalelser har regjeringen funnet ikke å kunne tilråde Hannevigsaken søkt bragt inn for voldgiftsretten i Haag. Det nærmere om dette vil finnes i den stortingsmeddelelse som er avgitt til Stortinget, St.med. nr. 10, og Stortinget vil få anledning til å ta standpunkt til spørsmålet.

Handelstraktat med Portugal.

En annen sak av interesse er de forhandlinger som pågår mellom Norge og Portugal om ny handels- og sjøfartsavtale. Den nugjeldende sjøfarts- og handelsavtale mellom de 2 land er av 11 april 1923 og den fastsetter mestbegunstigelse for et visst antall norske varer. Imidlertid er det ønskelig å opnå almindelig mestbegunstigelse for alle varer. Våre varer er heller ikke tilsikret samme behandling i de portugisiske kolonier som disse kolonivarer hjemles i Norge. Avtalen inneholder ikke almindelig mestbegunstigelsesklausul for skibsfarten, men inneholder en nærmere fastsatt reduksjon i visse skibsvgifter, mens vi på vår side yder hel mestbegunstigelse for Portugals skibsfart. Efter forutgående muntlige konferanser mellom vår chargé d'affaires i Lissabon og Portugals utenriksminister har vår legasjon der mottatt fra Portugals utenriksministerium utkast til ny handels- og sjøfartsavtale mellom Norge og Portugal basert på gjensidig mestbegunstigelse for alle varer og for skibsfarten. Efter å ha forelagt det utkast for vedkommende fagdepartement har Utenriksdepartementet i skrivelse av 26 november 1930 instruert legasjonen i Lissabon om å tilstille det portugisiske utenriksministerium en nærmere angitt note inneholdende våre bemerkninger til utkastet tillikemed krav om visse endringer i de nugjeldende bestemmelser om vin. Hvorledes den sak utvikler sig er ikke godt å si idag. Der synes å være reist, særlig i Oporto, en ganske sterk opposisjon mot den måte Vinmonopolet nu foretar sine innkjøp på, og den opposisjon søkes gjort gjeldende i Lissabon hos Utenriksdepartementet, og da vi jo vet at vin-interessene er av Portugals største interesser i dets handelspolitikk er det umulig å si hvilken innflytelse det vil øve. Imidlertid er Vinmonopolet blitt underrettet om sakens stilling, og kanskje vil dette selv kunne ta spørsmålet op til nærmere drøftelse og til fjernelse av iallfall en del av de ting som er påklaget. Således står den sak.

Finsk grensespørsmål.

Så var det et spørsmål som på en måte henger sammen med den nu avsluttede men ennå ikke i Finnland godtatte handelstraktat. Vi har lenge arbeidet på handelstraktat med Finnland og det har vakt stigende misstemning her i landet at det ikke lyktes å få traktat i stand, men heldigvis er det nu bragt til et tilfredsstillende resultat, som jeg skal referere for åpne dører. Men det spørsmål det her gjelder passer, iallfall på det

foreløbige tidspunkt, best for lukkede dører. I grensekonvensjonen mellom Norge og Finland av 28 april 1924, art. III heter det: "Fra det punkt hvor djupålen slutter i Nordishavet utenfor munningen av Jakobselv (Vuoremajoki) skal delelinjen mellom de to kontraherende staters sjøterritorium trekkes således at ethvert punkt av linjen skal ligge like langt fra de to staters kyster målt fra nærmeste av havet ikke til stadighet overskyllende punkt, såvel på fastlandet som på øer, holmer og skjær." Under grenserydningen som blev foretatt i henhold til den norsk- finske grensekonvensjon, viste det sig å være uenighet mellom den norske og den finske grenserydningsdelegasjon om hvor Jakobselvs djupål slutter i Nordishavet, det er hvor den i oven citerte bestemmelse omhandlede delelinje skal begynne. Der viste sig også å være uenighet om hvorvidt visse utenfor Jakobselv munning liggende punkter (2 skjær) skal tas med ved beregningen av delelinjen. Da ethvert punkt av delelinjen skal ligge like langt fra de to staters kyster, vil delingen få forskjellig retning efter som de nevnte skjær skal betraktes som henhørende til Norges eller Finlands kyst. Fra norsk side hevdes at delingen bør skje efter den absolutte lavvannsline, at begge de 2 skjær skal tas med ved beregningen og at de er norske. Fra finsk side har man hevdet at det østligste av disse skjær ikke er norsk, men finsk. Under forhandlinger som fant sted i desember ifjor i Oslo mellom direktøren for Norges geografiske opmåling og direktøren for Finlands geodetiske institutt er man kommet til enighet om et forslag til løsning, som vil bli forelagt for de 2 regjeringer. Efter dette forslag vil delelinjen komme til å gå således at også det østligste av de 2 skjær blir anerkjent som norsk. Det er også opnådd at det annet skjær blir medtatt i beregningen ved grensekonstruksjonen samt at absolutt lavvann skal være bestemmende ved grensens gang i de territoriale farvann. Da en ordning av dette spørsmål vil være av en viss betydning for vedtagelsen av handelstraktaten, er det regjeringens mening å søke det ordnet, så snart de nødvendige uttalelser fra myndighetene i Finnmark er innkommet. Spørsmålet er nemlig nu sendt til fylkesmannen i Finnmark. Det henger for så vidt sammen med handelstraktaten, som det i Finland har vært meget vanskelig å få en handelstraktat avsluttet uten visse kompensasjoner fra norsk side. Slike kompensasjoner har vi praktisk talt ikke kunnet gi, men vi har tilbakeholdt på norsk side en del ting av interesse for Finland under foregivende av at vi ikke vilde innlate oss på å drøfte dem, før handelstraktaten var bragt i orden. Da nu handelstraktaten var bragt i orden mellom den finske og den norske regjering, kunde vi opta disse spørsmål til løsning, hvorav dette var et av de vanskeligste. Den løsning, som her er funnet, må i det store og hele tatt sies å være tilfredsstillende for Norge, og vi synes at vi må være vel fornøid, hvis det opnådde resultat her kan sikre oss en handelstraktat med Finland. Imidlertid har den finske regjering hatt visse vanskeligheter med denne handelstraktat som følge av den finske agrarpolitikk, og den vil svært gjerne, når traktaten nu forelegges riksdagen, kunne peke på at dette spørsmål er løst, samt at vi ligger i underhandling om visse andre spørsmål, bl.a. en del

renspørsmål, som lenge har vært svevende mellom de 2 regjeringer.

Europamøtet i Genf.

Så har jeg et par ting til, som kommer til også å bli nevnt for åpne dører. Det er for det første litt om Europakommisjonens møte i Genf i januar i år. Som det vil erindres, blev det fra Sovjets side reist en nokså sterk kritikk like overfor såvel den norske som den danske utenriksminister, fordi vi tok avstand fra en generell innbydelse av de européiske ikke-medlemmer av forbundet. Når vi imidlertid tok avstand fra en sådan generell innbydelse, var det på et rent praktisk grunnlag. Den beslutning, som i høst blev truffet i Genf av Folkeforbundets forsamling, gikk ut på, at de medlemmer av Folkeforbundet som tilhørte Europa, skulde drøfte visse spørsmål sig imellem, og det blev uttrykkelig sagt, at hvad angår ikke-européiske medlemmer samt européiske ikke-medlemmer fikk kommisjonen bemyndigelse til, for så vidt det var av interesse for fremme av kommisjonens studier, å samarbeide med slike stater. Det var altså ikke tale om nogen bemyndigelse til en generell innbydelse, og det var jo nokså naturlig, for kommisjonen er en underkommisjon av selve Folkeforbundet og som sådan selvfølgelig ikke mer omfattende enn dette. Da så dette spørsmål om innbydelse av de européiske ikke-medlemmer blev reist fra tysk og særlig sterkt fra italiensk side, var det ikke vanskelig å forstå at det var en politisk demonstrasjon og i grunnen intet mer. Og det hadde visselig hatt sitt forblivende dermed, hvis ikke Storbritanniens utenriksminister, Henderson, hadde reist spørsmålet om ikke alene å invitere de européiske ikke-medlemmer, men å strekke innbydelsen ut til praktisk talt alle regjeringer og gjøre kommisjonen dernede til en helt omspennende verdenskommisjon og dermed bortta alt det som var hensikten med Briands initiativ, nemlig å få i stand en drøftelse mellom de européiske land om européisk samarbeide. Da nu imidlertid dette forslag var fremkommet drøftet de nordiske stater Norge, Danmark, Sverige og Finnland og også Holland og Belgia spørsmålet mellom sig, og kom til det resultat, at det burde fremholdes i kommisjonen at en innbydelse nu utover den grense som var optrukket av medlemsskapet i Folkeforbundet, måtte ansees for å være forhastet, likesom den heller ikke var overensstemmende med den beslutning, som var truffet av forsamlingen i september ifjor. Det var mig som blev bemyndiget til å bære denne reservasjon frem, men jeg fremholdt meget sterkt at vårt land på alle områder, såvel politisk som handelspolitisk, stod i det beste forhold til Sovjet, og jeg la til, at jeg en uke før vi kom til Genf hadde sagt til den nye russiske minister her i Oslo, at jeg vilde sterkt ønske at Sovjet nu meldte sig inn i Folkeforbundet. Og jeg sa i Genf, at hvis det på Folkeforbundets forsamling til høsten fremkom et forslag om nu høitidelig å invitere Sovjet og det annet européiske ikke-medlem av Folkeforbundet til å slutte sig til dette, vilde den norske regjering støtte et sådant forslag. Dette ut fra den betraktning at det vilde være riktig om et så mektig européisk statssamfund som Sovjet-Russland og et så viktig statssamfund som Tyrkiet blev medlemmer av det

europæiske samarbeide som heter Folkeforbundet. Anderledes måtte saken stille sig, når man på et rent forberedende tidspunkt generelt vil be dem til en kommisjon som omfatter nettop og bare Folkeforbundets medlemmer. Imidlertid blev spørsmålet utsatt, idet det nok var den almindelige mening at det ikke gikk an å utstede en sådan generell innbydelse, og det blev da formet en spesiell innbydelse av en komité som var nedsatt for å drøfte spørsmålet. Denne spesielle innbydelse gikk ut på at man skulde invitere både Sovjet-Russland, Tyrkiet og Island - det vil si alle de europæiske stater som ikke er medlemmer - til å "granske den økonomiske verdenskrise i den utstrekning den berører samtlige i Europa". Dette forslag overvant den betenkning som var reist, at man ikke godt kunde invitere de europæiske ikke-medlemmer til en almindelig deltagelse i kommisjonens arbeide, derved at man inviterte dem til spesielt å drøfte det, som det heter, under studium værende økonomiske spørsmål. Jeg tok en reservasjon også overfor dette forslag, ut fra samme betrakning, at innbydelsen fremdeles var temmelig forhastet. Jeg henviste til det forslag som var fremsatt fra dansk side, og som gikk ut på at der skulde nedsettes 3 underkommisjoner, som skulde drøfte de politiske, de økonomiske og de administrative spørsmål vedkommende Europa, med det uttrykkelige mandat å invitere til sitt arbeide også de europæiske stater som ikke var medlemmer. Den betrakning som lå til grunn for dette syn var, at det første som Europakommisjonen måtte gjøre, var å drøfte sine egne anliggender, få et program for sitt eget arbeide, før den gikk til videre skritt. Til min reservasjon sluttet sig 7 stater, hvoriblandt Danmark, Sverige, Belgia, Holland, Spania og Sveits. Resultatet blev imidlertid, som det vil være kjent, at innbydelse blev utstedt til alle disse 3 stater. Jeg kjenner ikke til om Tyrkiet og Island har svart, men Sovjet-Russland har svart. Svaret er nokså reservert, og kan ikke egentlig karakteriseres som meget høflig, men jeg tror at den konklusjon man kan dra av svaret, er at Sovjet nok vil komme.

Øst-Grønland.

Jeg har foreløbig ikke mer å si om Europakonferansen, men der er ennu et spørsmål som jeg må nevne litt om for lukkede dører, og det er Øst-Grønlandsspørsmålet. Øst-Grønlandsspørsmålet utvikler sig i retning av en akutt strid mellom de to land. Jeg er ikke sikker på at denne utvikling er heldig eller hadde vært nødvendig. Jeg er ikke sikker på om ikke forholdene på Øst-Grønland kunde ha utviklet sig til vår tilfredshet på grunnlag av Øst-Grønlandavtalen gjennom en praktisk stigende utnyttelse fra vår side av disse veldige strøk, hvor vi nettop i det praktiske liv ligger nærmest til å gjøre noget. I virkeligheten er vårt folk det eneste som naturlig og i større utstrekning kan gjøre noget der henne. Imidlertid, som alle vil vite, har jo fra vår side nokså sterkt vært understreket også den prinsipielle side av saken. Man har tydelig vist, at vår hensikt var ikke bare å arbeide, men at vi hadde større mål, mål av prinsipiell art, vi hadde mål som tok sikte på å arbeide oss inn i en suverén stilling på Øst-Grønland. Det sa sig da selv, at efter hvert som dette blev sterkere og sterkere kunngjort, desto sterkere måtte det vekke

opmerksomhet i Danmark, som jo har hevdet at det har suvereniteten over Øst-Grønland, og det måtte foranledige visse positive skritt derfra som måtte bringe selve prinsippspørsmålet frem i dagen. Denne danske optreden var ledsaget av uklokskap og uforsiktig tale; ikke minst førte jo statsminister Stauning i sin munn ord som ikke kan sies å være vel overveiet, som når han f.eks. talte om at Danmark hadde rett til hele Grønland på grunnlag av begivenhetene i 1814 og overenskomsten av 1821, eller når han videre talte om "Danmarks historiske rett". Der kom også op visse spørsmål som berørte den teoretiske og prinsipielle side av forholdet. Spørsmål om politi på Øst-Grønland var et spørsmål som forhandlerne i 1923/1924 holdt helt utenfor, idet det var klart at en politiforordning for Grønland vilde være det samme som en fastslåen av suvereniteten, hvis den blev tillagt et av landene. Følgelig står det i Grønlandsavtalen ikke noget om politi, men Norge har hevdet at vi har rett til å etablere politimyndighet for våre egne folk og våre egne ekspedisjoner på Grønland. Her har Danmark tatt en reservasjon, ut fra den meget naturlige følelse at vi er her inne på suverenitetsspørsmålet. Den tid kan derfor komme, og er kanskje nærmere enn man tror, at Danmark etablerer en tilsvarende politimyndighet eller rettere sagt en videregående politimyndighet ut fra Danmarks syn på suvereniteten, og en konflikt vil da være uundgåelig. Også i fredningsspørsmålet har man lignende konfliktmuligheter, for så vidt ikke landene kan bli enige om en felles fredning av moskuskveget. Norge har fremsatt et forslag til en slik fredning, og efter Grønlandsavtalens artikkel 3 er forslaget forelagt for den danske regjering, idet det i Grønlandsavtalen står at begge regjeringer skal søke å bli enige om et slikt forslag. Danmark er kommet med et kontra-forslag - også om fredning - som ikke tilfredsstillter oss. Selv om man blir enig om fredning, så vil fredningens effektivering der oppe kunne sees på med forskjellige øine av danske og norske, idet vi selvfølgelig ikke kan oprettholde fredningsbestemmelser annet enn like overfor våre egne borgere. Danmark vil hevde at det kan oprettholde dem like overfor alle, ut fra dets standpunkt til suverenitetsspørsmålet. - Nu vet vi ikke hvor langt dette kommer til å gå eller om og når striden vil komme til å bli akutt. Danmark har imidlertid bebudet, som det vil være alle bekjent, en meget stor ekspedisjon hvorpå det vil ofre mange penger. Denne ekspedisjon er planlagt akkurat i de strøk hvor Norge har arbeidet mest og hvor Norge har satt sig fastest, og det er meget sannsynlig at nettopp denne ekspedisjon vil foranledige konflikt. Vi har - for det gjelder jo, at denne konflikt når den kommer blir lagt så gunstig an for Norge som mulig - vi har tatt forbehold like overfor denne ekspedisjon. Selvfølgelig kan ikke vi som mener landet er ingenmanns-land, nekte Danmark dets rett til å sende en videnskapelig ekspedisjon hvor det vil til Øst-Grønland, og i virkeligheten skulde en sådan ekspedisjon i disse veldige strøk kunne gjøre videnskapelig nytte, men hvis den - som det synes å være tilfelle - har politisk formål, så gjelder det for oss å være føre var og ta alle mulige reservasjoner. Vi har da - idet vi har oversendt et kart som følger Smedals bok - pekt på i

hvilken utstrekning nordmennene overensstemmende med Grønlandsavtalens artikkel 4 har tatt grunn i besiddelse i disse strøk og tatt alle reservasjoner for at der ikke skal komme kollisjon angående denne grunntagen som er skjedd fra norsk side. I så henseende er jo Øst-Grønlands-avtalen et utmerket dokument, ja man kan trygt si at det er vår Magna Charta for Øst-Grønland. Jeg vet ikke riktig hvorledes vi vilde ha stått idag, hvis vi ikke hadde hatt denne avtale, men med den i hånd er vi tilsikret så store praktiske rettigheter deroppe, at vi også har et ganske sterkt standpunkt å stå på hvor det gjelder de mer prinsipielle spørsmål som nu synes å ville utvikle sig. Hvis Danmark i sin ekspedisjon forsøker suverenitetsskritt, så må vi øieblikkelig protestere, og det er da mulig at det blir vi som må bringe saken inn for internasjonal domstol. Derom er det umulig å si noget bestemt idag, men jeg vilde gjerne at Stortinget for lukkede dører skulde være opmerksom på hvorledes denne sak stod. Spør man mig, om den ved en rettslig avgjørelse står godt for Norge, vil jeg nødig svare. Det tror jeg fremtiden får vise, vi må iallfall gjøre hvad vi kan for at den skal stå best mulig for oss.

I denne forbindelse vil jeg meddele - hvad forresten avisene allerede har meddelt - at der nu er etablert et Svalbard- og Ishavsråd, som jo nærmest skal være av rådgivende art. Der er imidlertid ennu ikke - fordi man gjerne først vilde vinne nogen erfaring - optrukket nogen bestemte linjer for dette råds arbeide. Det er dog nu meningen at Utenriksdepartementet og Handelsdepartementet under samarbeide med Svalbards- og Ishavs-undersøkelsene - det store kontor vi allerede har på dette område - skal trekke op linjene for dette råds virksomhet, slik at det på beste og hensiktsmessigste måte kan samarbeide såvel med de to departementer som med Svalbard- og Ishavs-undersøkelsene.

Jeg har ikke mer å si for lukkede dører, det jeg for øvrig har kan sies åpent. Jeg trodde at disse uttalelser i likhet med hvad tidligere har vært tilfelle kunde trykkes som hemmelige og omdeles til Stortingets medlemmer for behandling engang senere, men det har jo i almindelighet vært skikk og bruk at der allerede straks etter utenriksministerens meddelelse her for lukkede dører har vært en anledning som tildels har vært benyttet, til å stille supplerende spørsmål.

Hambro: Jeg vil gjerne takke utenriksministeren for de forskjellige opplysninger og meddelelser han har gitt. Det er jo en given ting, at der er en rekke spørsmål som det vil være påkrevd å ha en meningsutveksling om for lukkede dører, og jeg tror at det er heldig at tidspunktet blir lagt så tidlig som mulig i sesjonen, fordi der er en rekke spørsmål som tildels er under utvikling, og som det neppe er helt tilfredsstillende for Stortinget å se behandlet i regjeringen uten at de har vært drøftet her. Og de spørsmål som i øieblikket er av viktighet, det er utelukkende spørsmål som angår forholdet til våre naboland.

Jeg hørte med tilfredshet at der var opnådd enighet mellom norske og finske forhandlere om et utgangspunkt for fastsettelse av sjøgrensen i distriktet utenfor Grense-

Jakobselv. Forhandlingene var ført fra norsk side av direktøren for Den geografiske opmåling. Jeg går ut fra at han under de forhandlinger har vært bistått av medlemmene av den sjøgrensekommisjon, som i disse år har hatt å trekke op Norges sjøgrense, fordi den minste avvikelse her fra de prinsipper vi ellers hevder, vil kunne utnytted til ikke ringe skade for landets interesser. Statsministeren oplyste at man under konferanser i Oslo var blitt enig om, at sjøgrensen skulde beregnes ut fra lavvann, og at begge de skjær som det her var tale om, vilde henligge under norsk territorium. Det er en selvfølge at sjøgrensen ikke bare beregnes efter lavvann, men jeg går ut fra, at man har beregnet den efter det Norge alltid har hevdet - og som for øvrig er internasjonalt godkjent, hvad enten man velger 3- eller 4-milsgrensen - nemlig efter laveste lavvann, efter nipp-fjæren. Forskjellen er så stor, at den på visse områder av den norske kyst betinger over en sjømil i grense, hvad enten man regner den ut fra det som faller tørt ved lavvann eller fra de skjær som alene faller tørre ved laveste lavvann. Og jeg går ut fra, at underhandlerne har vært opmerksom på det. Det vil være gledelig, om man efter å ha nådd enighet om dette punkt får istandbragt en handelsavtale med Finnland. Men jeg tror det er riktig, at Stortinget er opmerksom på de vanskelige og prekære forhold vi har å regne med i grensetraktene mot Finnland. Før riksveien på norsk side blir virkelighet, vil transporten og trafikken i stadig stigende grad gå fra Pasvik gjennom Finnland, selv om det er forbindelse med Oslo man søker. Man kan jo allerede nu reise den vei på 2 1/2 døgn til Oslo, mens det tar over 5 døgn den annen vei, og man har kunnet bile billigere enn man har kunnet reise veien om Norges kyst. Det er jo en liten ting; men hvad der ikke er en liten ting er, at finnene i stadig større utstrekning trekker all handel over på finsk territorium ved å gi toll-lettelser av enhver art, ved å gi fritagelse for avgifter og skatter, som påhviler alle norske varer, slik at man ved å stikke over grensen kan få kjøpt Tiedemans tobakk eller Langaards skrå billigere, enn man kan få kjøpt den hos de norske landhandlere. Der er en stigende søkning til de finske og en stigende vanskelighet for de norske i grensedistriktene ved å kunne bestå. Der er vanskeligheter på alle områder, fordi der fra finsk side arbeides uhyre målbevisst både gjennom en glimrende utbygging av veinettet og ved å gi lettelser av enhver art, og hvad der heller ikke spiller en liten rolle: ved å slå ned - uten at jeg dermed vil si at det gjøres kunstig - lønningene på finsk side slik at de finske produkter kan leveres ved munningen av Pasvikelven langt billigere enn de norske. Vi kan ta utgiftene til tømmerfløtning. Som Stortingets medlemmer vil vite, er der en særlig overenskomst om tømmerfløtningen i Pasvikelven, hvor den for det halve farvanns vedkommende skjer ved finske fløtere og for den annen halvdels vedkommende ved norske fløtere. Der er så meget lavere satser nu for de finske fløterarbeidere, at det finske tømmer derigjennem kan leveres adskillig billigere ved munningen. På alle mulige områder er der friksjonsmuligheter der, og jeg tror, det er av temmelig stor viktighet, at både regjeringen og Stortinget har sin fulle opmerksomhet henvendt på de risikomomenter, som ligger i den finske utvikling i disse

trakter, og de behov den skaper for aktsomhet og en positiv politikk fra norsk side.

Jeg nevner videre et spørsmål, som stats- og utenriksministeren ikke berørte, men som var oppe i Stortinget til en debatt for åpne dører, like før vi gikk fra hverandre, uten at vi for åpne dører kunde si enhver ting vi hadde på hjerte. Det gjaldt konvensjonen med Sverige om grensevassdragene. Saken blev utsatt på forrige storting, formelt for at den kunde forelegges de interesserte fylker til uttalelse. Men saken har en politisk side, som kan ikke godt kunde debatteres for åpne dører. Vi har et helt kompleks av Karlstad-overenskomster, som til dels for norske følelser er overordentlig støtende, og som rummer bestemmelser, som idag burde fjernes. Ved samtlige disse konvensjoner, med undtagelse av vassdragskonvensjonen, er det Norge som må forlange at Sverige gjør lempelser; i vassdragskonvensjonen har Norge noget å gi og Sverige noget å opnå, og derfor er der fra svensk side helt fra Karlstad sørget for, at vassdragsoverenskomsten aldri løp ut samtidig med de andre overenskomster. Vi kan ikke få en underhandling om det hele kompleks av Karlstad-avtaler, fordi de alle har forskjellig løpetid, og gjennom det utkast til vassdragskonvensjon som blev Stortinget forelagt i sommer vilde det øieblikk hvor man kunde få en felles forhandling bli skutt ut ennu i noget over 80 år, idet den nye vassdragsoverenskomst hadde fått en meget lang løpetid som ikke falt sammen med opsigelsesfristen for de andre. Der er den vanskelighet at man på svensk side har vedtatt overenskomsten til dels i lovs form, hvilket også måtte bli tilfelle på norsk side. Det er derfor ikke morsomt å røre ved det, men hvis det var mulig fra norsk side gjennom vennskapelige forhandlinger på forhånd, før saken påny blev forelagt Stortinget, å skape en mulighet for en tidligere opsigelsesfrist, som gav anledning til fra norsk side å få den hele materie bragt op på ny, vilde det være en stor og positiv vinning. Saken er ennu ikke forelagt Stortinget, og jeg vet ikke, om det er mulig å gjøre noget ved den. Alt hvad som har med den tekniske side av saken å gjøre, er forberedt og i sin orden, men dette politiske moment, som ikke er helt betydningsløst, har man ikke viet opmerksomhet.

Så har vi forholdet med Grønland og med de arktiske interesser i det hele. Jeg er helt enig med statsministeren i, at det som hadde vært klokt, og som hadde vært selvfølgelig, det var at det hadde vært skrevet minst mulig om disse ting fra norsk side i traktatens løpetid, og at der var handlet mest mulig. Jo mer der skrives, hvad enten det skjer av folkerettslærde eller det skjer gjennom norske aviser, desto vanskeligere vil vår stilling bli. Hele denne strid som er opstått i anledning av Staunings uttalelser og det som er replisert til ham, er overordentlig kjedelig og skaper store muligheter for å vanskeliggjøre Norges stilling som på forhånd ikke er særlig gunstig. La oss alle være klar over det, at Øst-Grønlandsavtalen var ikke for norske følelser noget helt fyldestgjørende, men det var uten enhver tvil det beste som kunde opnåes, og det var i virkeligheten langt mer enn man med rimelighet hadde kunnet vente å opnå. Æren for det tilkommer i første rekke den avdøde danske statsminister I. C. Christensen,

som så det som langt viktigere å bevare en vennskapelig stemning i Norden enn å reise spørsmål av prinsipiell art vedrørende de grønlandske territorier. Og når vi ser hvorledes man søker å sette lidenskapene i bevegelse ved agitasjon om Grønland både i Danmark og Norge, når man ser regjeringene opfordres til å gi stadig økede bevilgninger til ekspedisjoner på Øst-Grønland, ekspedisjoner hvis formål selvsagt fra begge sider er i første rekke å tilfredsstille en nasjonal - la oss ikke kalle det forfengelighet men en høit utviklet æresfølelse, da må man være klar over at man begynner å komme ut på et ikke helt ubetenkelig skråplan. Den ene stat gir store bevilgninger det ene år, den annen stat opfordres så til å øke sine bevilgninger neste år, motparten øker på igjen det kommende år, og vi har en bevegelse gående som i det lille og relativt uskyldige er en nøiaktig gjenspeiling av stormaktenes rustninger og som gjør det innlysende hvor lite de fredselkende folk i Norden har å la andre høre på noget som helst punkt, når det gjelder å holde de nasjonale lidenskaper oppe, selv om de materielle interesser for oss er forsvinnende i forhold til de interesser det gjelder for stormaktene. Den danske stat har ofret, i årene før Øst- Grønlandsavtalen blev inngått, mange penger på å skaffe sig et hold på Øst-Grønland. Pengene var kastet ut av vinduet. Jeg tror det var 536 000 kroner det danske Øst-Grønlandskompani hadde fått; de er helt tapt, fordi danskene manglet de naturlige forutsetninger for å drive en virksomhet på Øst- Grønland. Nu skal de få det hele op igjen ved hjelp av videnskapelige ekspedisjoner, og de skal ha et stort apparat som skal sysle med disse undersøkelser. Og enhver bevilgning som danskene gir, er et argument for å kreve en stor bevilgning fra norsk side. Jeg tror at det ikke er gjennom statens direkte inngripen her at vi har noget nevneverdig å opnå. Stats- og utenriksministeren sa at om nogen spurte ham hvorledes Norges stilling vilde være ved en voldgiftsrett, vilde han ikke uttale sig om det. Jeg tror det var meget viselig sagt av stats- og utenriksministeren. Jeg ønsker heller ikke personlig å uttale mig om det; men jeg ønsker like overfor medlemmene av dette storting, som kan hende vil få denne sak op til behandling, å minne om hvad Grivi, der var sakens ordfører på Stortinget i 1923, sa. Han gav uttrykk for noget som den spesialkomité som hadde forberedt saken var temmelig enig i. Han sa, da der blev reist krav om at Norge skulde bringe spørsmålet inn for en voldgiftsrett, følgende ord: "Ein anstendig domstol hev berre eitt å gjera, å mulktera Norge for unødig trettekjærhet og usømeleg prosedyre." Efter sakens rettslige stilling var det ingen som våget å ta avstand fra denne Grivis ytring. Og jeg tror at mange av de folk som nærer en varm og levende patriotisk interesse gjør vel i å huske på at vi beveger oss på en meget skjør is. Det er ikke innlandsis for oss men en meget tynn skorpe, hvor vi når som helst kan plumpe igjennem, og vi satt og forhandlet med så slette dokumenter fra norsk side og på bakgrunn av en så stor norsk selvoppgivelse tidligere - og det endogså i meget, meget nærliggende dokumenter avgitt av norske ministre i utlandet og av norske utenriksministre - at vi har grunn til å være forsiktige. Hvad vi kan gjøre for å dempe den offentlige omtale av disse spørsmål og hvad vi kan gjøre for praktisk og

materielt å utnytte de muligheter som finnes uten å overvurdere deres betydning, det vil være en vinning for saken. Nu har den skadet visse interesser i ikke ringe grad. Den stemning som har vært fremkalt, har gjort det umulig å ta op igjen arkivsaken til løsning med Danmark på dette tidspunkt, skjønt vi ellers kunde ha grunn til å tro at vi kanskje kunde hatt hell med et fremstøt som kunde ha vært ført i vår og fått den sak avgjort på en tilfredsstillende måte.

Jeg hørte at den ærede stats- og utenriksminister vil gi en instruks for ishavsrådet. Det var ikke for tidlig. Jeg tror, med tanke på de personer som blev opnevnt til ishavsråd, at det hadde vært særdeles på sin plass om regjeringen på det punkt hadde vært føre var og hadde trukket op en ramme for ishavsrådets virksomhet, før det blev opnevnt. Nu har vi sittende en stor og veldig kommisjon for Svalbard- og ishavundersøkelser. De færreste i Stortinget har kanskje noget begrep om hvor suverent denne institusjon optrer og hvilke store utgifter for statskassen den betinger. Ved siden av denne institusjon får man nu et ishavsråd. Den suveréne kraft i Svalbard-undersøkelsene er nestformann i ishavsrådet, oppgavene er tildels de samme, og appetitten i de arktiske egne antar undertiden faretruende dimensjoner, som enhver som har lest beskrivelsene der oppe fra vil være bekjent med. Jeg anser det for helt nødvendig at Stortinget får i meddelelser form beskjed om opnevnelser av ishavsrådet og hvilke hensyn har vært bestemmende for opnevnelser av personene, og at Stortinget - også i meddelelser form - samtidig får sig meddelt instruks for å kunne ta standpunkt til den. Det har ikke kunnet forbli ubekjent i interesserte kretser at der allerede av det nyutnevnte ishavsråd, som vel var tenkt å skulle være en blott og bar rådgivende institusjon, og som av regjeringen var forutsatt ikke å falle statsbudgett til byrde uten ved reiseutgifter og eventuelt dagpenger, nogen konferanser om året formodentlig i likhet med den geofysiske kommisjon, hvis medlemmer også er representert i den nye institusjon - det har ikke kunnet forbli ubekjent at ishavsrådet allerede har forlangt permanent sekretær, at det har forlangt permanente kontorer og at det har stillet temmelig vidtgående forslag, efter hvad der fortelles, til Handelsdepartementet, likesom der er gått rykter om at ishavsrådets formann allerede har kalt representanter for pressen til å møte for å instruere dem om å følge en utenrikspolitikk som står i et meget sterkt vinkelforhold til den norske regjering fører. Jeg tror, det vil være nyttig, at man har sin opmerksomhet henvendt på det nødvendige i, at der ikke i en stat skapes adskillige organer, som tror, at de kan føre en personlig utenrikspolitikk uavhengig av hverandre. Det er regjeringen, som må og skal ha ledelsen og alt ansvar i disse saker, og Stortinget vil efter min mening ikke kunne finne sig i, at noget råd eller nogen kommisjon, av hvad art de enn er, får adgang til på egen hånd å drive en utenrikspolitikk, som kan føre oss op i komplikasjoner av enhver art, uten at nogen politisk kyndig har vært rådgivende eller medansvarlig i det, som har vært gjort. Det vil være nødvendig, at der blir trukket op ganske bestemte rammer for den virksomhet, som de energiske og dyktige menn i disse forskjellige institusjoner får anledning til å øve. På

ett sted må og skal all avgjørende myndighet i utenrikspolitiske spørsmål ligge; det er hos regjeringen og hos ingen andre, og ikke en tøddel av sitt ansvar eller sin myndighet må regjeringen gi fra sig, beveget av nogen som helst stemningsbølge.

Lykke: Jeg er enig med den ærede stats- og utenriksminister i, at man kan utsette debatten om de spørsmål, som er reist her idag, til den meddelelse, som han har gitt oss, foreligger trykt. Når jeg bad om ordet, var det for å sette utenriksministeren i stand til i neste møte om disse spørsmål å kunne diskutere en sak, som ikke blev nevnt. Jeg vil av visse grunner gjerne nevne den for lukkede dører. Det er den ordning, som står i forbindelse med ophevelsen av passtvangen mellom de nordiske land. Man vet, at dette har vært fremme i pressen i den senere tid, om enn kanskje ikke i samme forbindelse, som jeg nu tenker på. Jeg var meget sterkt mot ophevelsen av passtvangen, idet jeg anså, og den dag idag anser den motstand, som reiste sig mot passene, for å være grunnet på en misforståelse. Det var nemlig passiviseringen, de fleste klandret, det var ikke selve passene, og passene har sin store betydning og vil ha sin store betydning i all personsamtrafikk mellom landene i mange år fremover. Jeg skulde ikke ha sagt noget om det, dersom passtvangen var blitt ophevd på samme vilkår i de øvrige nordiske land som hos oss; men hos oss beholdt man iallfall den fornuftige bestemmelse, at det kun er politiet og politiembetsmenn på landet, som kan utstede de identifikasjonskort, som er kommet istedenfor passene, mens det er mig sagt - og jeg tviler ikke på, at det er riktig - at i de andre nordiske land kan man få disse kort utstedt på postkontorene. Man skjønner jo, at den kontroll, som der skulde være i dette, da blir helt illusorisk, og det var dog meningen, at nogen kontroll skulde der være her. Når jeg nevner dette, er det, fordi jeg vil komme inn på det, når vi neste gang behandler disse ting. Og for at det da ikke skal kunne sies, at jeg har tatt saken op, uten at stats- og utenriksministeren har vært forberedt, har jeg altså gjerne villet nevne det idag.

Så vil jeg få lov til å gjøre et par bemerkninger, som ikke behøver å komme frem under en senere debatt. Jeg forstod av stats- og utenriksministerens omtale av Sovjet, at han var sterkt interessert for, at det skulde komme inn i folkeforbundet, og forstod jeg ham rett, sa han like ut, at han vilde være med på å stille forslag om å innby Sovjet til folkeforbundet. Efter mitt kjennskap til den mentalitet, som behersker Sovjet idag, tror jeg, at et sådant forsøk på å invitere det vil være det dummeste, man gjør. Det er Sovjet selv, som må forstå at det må være med. Den ærede stats- og utenriksminister sa jo, at han står i et sådant utmerket politisk og handelspolitisk forhold til Sovjet, og da må vi jo tro ham på det; men da tror jeg, at han skal betenke sig litt på å drive dette så vidt, at han gjør sig til talsmann for innmeldelse i folkeforbundet, før Sovjet selv er oplagt til å gå inn i forbundet.

Så var det til slutt det, utenriksministeren nevnte om Portugal. Det vil jeg heller ikke komme tilbake til siden. Men i det øieblikk det blev norske agents og kommisjonærers

forhold - eller rettere sagt interesser - som det i første rekke blev tatt hensyn til under de affærer, som hendte her nylig, var det å forutse for alle, som kjenner til den overmåte vanskelige situasjon, som har vært forbundet med traktaten i Lissabon og vinkjøpene i Oporto, at der vilde skapes friksjoner når man nu gikk til en ny ordning. Jeg håper, at det må lykkes utenriksministeren under samarbeide med Vinmonopolet å komme over den vanskelighet, som sikkert er der, men som det forhåpentlig kan lykkes å overvinne.

Reimers: Det tilkommer ikke mig på noget punkt å kritisere, hvad der er sagt her om disse ting; men jeg har hatt den ære å være ordfører for de budgetter, det her gjelder, spesielt disse ishavsbudgetter, i nogen år, og jeg har efter evne søkt å sette mig inn i sakene og har interessert mig for dem. Jeg vil derfor få lov å nytte leiligheten til å takke utenriksministern for den velvilje, han ser på spørsmålene med. Jeg vil ennvidere få lov til å sette fingeren på det, hr. Hambro talte om her, og da særlig ishavsrådet og hans omtale av det. Jeg synes ikke, det er på sin plass å bygge uttalelser her på løse rykter; jeg synes at hr. Hambro kunde ventet med det til man får se hvad ishavsrådet akter å gjøre og hvilke forslag ishavsrådet kommer med overfor regjeringen o.s.v. Jeg synes som sagt han kunde vente med det.

Der var en annen ting som hr. Hambro pekte på, og som jeg vil benytte leiligheten til å si et par ord om her for lukkede dører. Hr. Hambro pekte på den fare der er for norske interesser i den gravitasjon østover som for tiden pågår. Det er jeg helt enig med hr. Hambro i. Der er en meget stor fare tilstede, men jeg synes at den skulde sees i forbindelse med de andre spørsmål som hr. Hambro klandret så sterkt, og som han betegnet som en stemningsbølge. Det er forholdene på Øst-Grønland. Hvad har de to ting med hinannen å gjøre, vil man kanskje si. Som bekjent har Russland i likhet med Kanada hevdet sektorprinsippet, og alle vet hvad det innebærer; vi vet at hvis den russiske teori skal hevdes på den måte - og der er all mulig utsikt til at den vil bli fastholdt - og hvis Grønland blir spillt Norge helt ut av hendene og eventuelt solgt til Kanada, hvad der heller ikke er så urimelig å tenke sig, så er Norge ferdig som ishavsfolk. Det er noget enhver kan overbevise sig om ved å studere hvorledes sektoravgrensningen vil bli i øst og vest.

Jeg har ikke noget med å komme inn på storpolitikk, det har jeg ikke nogen greie på. Men jeg vilde peke på dette her. Og når der er talt om at det er en "stemningsbølge" som gjør at vi har varetatt våre interesser på Øst-Grønland efter fattig evne så pass som vi har, og når der ennvidere er talt om at vi ofrer så rent for store beløp der oppe for å fortsette å vareta våre interesser der, så tror jeg det må sees i den forbindelse som her er nevnt: sektorprinsippet og de farer det inneholder for oss. Jeg vil på ny før jeg slutter, få takke utenriksministeren for den velvilje han har sett på disse spørsmål med og omtalt dem med, og jeg skulde tro at det ishavsråd som er nedsatt, brukt på en måte som en rådgiver for utenriksministeriet, vil vise sig å bli til nytte og gagn for vårt fedreland.

Nygaardsvold: Jeg skal heller ikke komme inn på det storpolitiske spørsmål som stats- og utenriksministeren berørte, og som især utenrikskomiteens formann var inne på. Jeg festet mig naturligvis litt ved den forklaring som den ærede stats- og utenriksminister gav i den anledning. Jeg vil håpe det var en tilfeldig misstemning mellom ham og Sovjet- Russland i anledning innbydelsene til Europakonferansen. Jeg skal ikke ta nogen stilling til det. Jeg forstår det slik, at man der nede i Genf forsøker å drive storpolitikk en gros, og når nu den ærede stats- og utenriksminister omtrent har fast sete der nede, så kan det hende, at han vil komme til å erfare det samme som en svensk kåsør engang sa om politikk, at storpolitikk det er den kunst å kunne stille sig slik med Vorherre at man "inte stöter hin Hole". Og det kan kanskje bli nokså vanskelig i mange forhold også for stats- og utenriksministeren når han skal ta del og spille et visst instrument der nede i Genf.

Jeg festet mig ved siden av det også ved, at den ærede stats- og utenriksminister uttalte, at vi står i det mest vennskapelige forhold til Sovjet-Russland. Når så er tilfelle, vilde jeg gjerne få lov til å gjøre et spørsmål som brører Sovjet-Russland, et spørsmål som har vært oppe her i Stortinget for åpne dører, men som jeg her vil få lov til å berøre litt for lukkede dører - det er det bekjente Alf Henriksens erstatningskrav på Sovjet-Russland. Som kanskje de eldre medlemmer av Stortinget vil erindre, behandlet utenrikskomiteen det spørsmål ifjor og avgav en innstilling, hvor det blev sagt, at vi mente, at Alf Henriksen hadde i henhold til vår handelstraktat med Sovjet-Russland et rettslig krav, et krav på Sovjet-Russland som vi mente, regjeringen efter evne måtte støtte ham i for å få opfylt. Denne innstilling blev vedtatt enstemmig av Stortinget. Imidlertid er ikke det krav blitt opfylt og utenriks- og konstitusjonskomiteen har stadige forespørsler og påtrykk fra vedkommende om, at komiteen må ta litt skarpere i like overfor Utenriksdepartementet. Utenrikskomiteen fikk sig så forelagt en skrivelse fra departementet, om denne sak da vi var sammen her før jul. Det var ganske gitt, at utenrikskomiteen ikke kunde behandle den sak særlig inngående da - det må bli det nye storting og den nye utenrikskomité som må gjøre det. Jeg venter - og jeg antar, den øvrige utenrikskomité er av den samme opfatning -, at utenriksdepartementet snarest mulig oversender hele denne sak igjen til den nye utenrikskomité og at vi samtidig får en klar beskjed om, hvad der er gjort fra departementets side for å støtte Alf Henriksens erstatningskrav. Jeg vil med det samme for min personlige del få lov til å tilføie, at jeg har den opfatning, at utenriksdepartementet ikke i tilstrekkelig grad har tatt sig av den sak og jeg har personlig den opfatning - jeg vil ikke svare for, hvilken opfatning de andre i komiteen har - at hvis Utenriksdepartementet hadde tatt sig av saken i henhold til utenrikskomiteens innstilling ifjor, så hadde det spørsmål vært løst. Jeg vilde nu for lukkede dører berøre dette og henstille at vi iallfall får dokumentene oversendt snarest mulig.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vil jo få anledning til senere å komme inn på de forskjellige spørsmål som her er reist mer i sin almindelighet, og jeg vil derfor ikke innlate mig på nogen lang debatt nu. Det som bragte mig på talerstolen var dette med sektorprinsippet og Russland og de farer en godkjennelse av sektorprinsippet vilde ha for Norge. Ja, det er ganske sikkert farer, og derfor har Norge bestandig protestert mot nogen godkjennelse av sektorprinsippet. Vi har jo det spørsmål oppe nettop med Sovjet - vi har jo forholdet til Frans Josefs land. Jeg hadde tenkt å ta Frans Josefs land for åpne dører; men på den annen side er det et så vidt vanskelig spørsmål og det befinner sig ennu på underhandlingenes stadium, så det er kanskje riktigst å nevne det her for lukkede dører.

I slutten av juli 1930 blev flere norske fangstfartøier praiet av en russisk isbryter i farvannet ved Frans Josefs land og måtte underskrive et dokument om at de fra nu av visste, at Frans Josefs land var Sovjetunionens territorium, og fikk derefter ordre om øieblikkelig å forlate disse farvann. - Den norske regjering har i den anledning nedlagt en bestemt protest mot den uberettigede bortvisning og hevdet, at selv uansett øgruppens nuværende internasjonale status - vi har tidligere gjort innsigelse mot Sovjets suverenitet - har den norske stat folkerettslig krav på å se sine borgeres hevdvunne fangstinteresser og sine øvrige berettigede interesser på land og i strøk, som inntil for nylig ubestridt av alle har vært betraktet som terra nullius, fullt ut respektert. Sovjetregjeringen har svart, at den ikke kunde godkjenne den norske protest og slett ikke vilde kunne yde nogen erstatning, men hvis Norge vilde anerkjenne Sovjetunionens suverenitet over dens polarsektor, kunde man komme til en ordning, hvorved norske fangstinteresser i disse farvann kunde anerkjennes for et visst åremål.

Utenriksdepartementet har derefter 18 oktober 1930 til sendemann Urbyes orientering meddelt, at nogen norsk anerkjennelse av Sovjetunionens suverenitet over øgruppen på basis av sektorprinsippet og spørsmålet om tidsbegrensede fangstrettigheter for Norge begge deler er aldeles utelukket. Den norske regjering kan ikke i tilfelle anbefale Stortinget å gå til nogen anerkjennelse av Sovjetforbundets suverenitet over Frans Josefs land såfremt ikke de hevdvunne norske interesser i disse trakter fremtidig vil bli respektert uten tidsbegrensning.

Et annet spørsmål som henger sammen med dette, og som også volder stigende vanskeligheter er selfangsten i Kvite Havet som nu drives under Sovjets konsesjon. Norske fangstfartøier er i 1930 blitt praiet av Sovjetunionens vaktskib og fratatt sine leidebrev, fordi de angivelig skulde ha drevet fangst sønnenfor den i konsesjonskontrakten angitte grenselinje. Det er ikke i noget tilfelle bevisst at de drev fangst mens de således befant sig sønnenfor konsesjonsområdet, og den norske regjering har derfor på konsesjonshaverens vegne nedlagt protest mot disse uberettigede inngrep i de norske konsesjonærers utøvelse av sitt yrke ved å berøve dem deres leidebrev og har forlangt erstatning for det derved forårsakede tap i fangst. Der foreligger fra Sovjetunionens side intet svar på denne protest.

- I forbindelse med denne sak er der også fra Sovjetunionens vaktskip fremført påstand om at norske fangstfartøier har stjålet sel som tilhører russiske fartøier. Der er i den anledning optatt sjøforklaringer og anstillet inngående undersøkelser som imidlertid ikke på nogen som helst måte har gitt grunn til å formode at der skulde ligge noget til grunn for påstanden om tyveri. Fra Sovjetunionens side foreligger meddelelse om at de to norske fartøier som det angivelig skulde dreie sig om, ikke vil få leidebrev for fangst i 1931, og Utenriksdepartementet har ved note til den herværende sovjetlegasjon av 14 februar dette år nedlagt en energisk protest mot denne nektelse av leidebrev under henvisning til at der ikke foreligger nogen som helst bekræftelse av påstanden om tyveri, og til at nektelsen ikke har nogen som helst hjemmel i konsesjonsavtalens bestemmelse.

Slik ligger de to saker an og de ligger altså - tross det vennskapelige forhold vi befinner oss i til Sovjet - ikke særlig godt an. Sovjet er nemlig ikke på alle måter lett å ha med å gjøre. Og når hr. Nygaardsvold tror, at det bare gjelder et slags pennestrøk fra den norske regjeringens side for å få hr. Alf Henriksen godkjent som urettelig behandlet av Sovjet, så tar hr. Nygaardsvold feil. Den sak har den norske regjering behandlet meget nøiaktig og inngående, ikke minst nu i år; efterat komiteen uttrykkelig hadde bedt oss ta den op, har vi tatt den op igjen, selv om vi mente, at den ikke var lett å få bort. Det har imidlertid ikke vært mulig å nå nærmere, idet Sovjet-Russland bestemt avviser å ville ha noget med Henriksen å gjøre, idet det påstår, at Henriksen har drevet en yderlig sovjetfiendtlig agitasjon. Der vil nu bli sendt stortingskomiteen en skrivelse om Henriksen en av de nærmeste dager fra Utenriksdepartementet, og jeg vilde være meget takknemlig, om hr. Nygaardsvold da kunde gi mig gode vink i retning av, hvorledes vi skulde overvinde Sovjets motstand. Ifjor var så vidt jeg vet, en Sovjet meget nær stående mann personlig i den russiske legasjon og gjorde hvad han kunde for å bløtgjøre Sovjets hjerte like overfor Henriksen uten at det lyktes. Maktmidler hvor det gjelder Henriksen, har vi ikke, ikke rettsmidler heller. Det er forholdet.

Til hr. Lykke vil jeg si, at det som blev nevnt av mig om å slutte mig til et eventuelt forslag om å invitere Sovjet som medlem av Folkeforbundet, blev nevnt i Genf som motsetning til dette å invitere Sovjet til å delta i spesielle drøftelser, som kanskje har særlig interesse for Sovjet, men ikke for samarbeidet i Europa. Det som har interesse for dette er selvfølgelig at Sovjet og gjerne også Tyrkiet deltar i det felles arbeide som foregår ved og gjennom Folkeforbundet. Det er det som har og vil ha betydning. Ennu en ting i denne forbindelse. I anledning av den avrustningskonferanse som skal holdes neste år, hadde Sovjet sendt en note til samtlige européiske land som var medlemmer av Folkeforbundet, og henstillet til disse å overveie nøie sted samt å la presidentvalget for konferansen skje ved denne selv. Hvad sted angår, blev dette drøftet meget omhyggelig, og man blev stående ved Genf, fordi Genf i alle henseender vil være det beste og billigste sted, og det mest praktiske, fordi alle tekniske hjelpemidler for denne store konferanse befinner sig i Genf.

Hva presidentvalget angår, så foreslo jeg i rådet, at konferansen selv skulde velge sin president. Det var imidlertid i et hemmelig rådsmøte dette foregikk, så jeg kan derfor ikke godt nevne mitt forslag for åpne dører. Når jeg foreslo at konferansen selv skulde velge sin president, var det fordi jeg mente det var hensynsfullt både overfor Sovjet som deltager i konferansen og overfor U.S.A., som også deltar i konferansen uten å være medlem hverken av rådet eller av Folkeforbundet. Imidlertid fastholdt rådet den gamle skikk overfor denne art av konferanser, at det selv velger president. Presidentvalget blev imidlertid utsatt til mai måned.²

Presidenten: Ingen flere har forlangt ordet, og debatten erklæres avsluttet.

Protokollen referertes.

Gram: Jeg vil bare tillate mig å spørre om man kan betrakte som fastslått at den innstilling som vi har behandlet her idag, nu kan være offentlig?

Presidenten: Det er ikke fattet beslutning om offentliggjørelse. Det er uttalt fra statsministeren at det ikke er noget i veien for det, men det er ikke fattet beslutning.

Gram: Vil det ikke være nærliggende at det blir besluttet?

Presidenten: Jo, hvis det stilles bestemt forslag om at innstillingen skal offentliggjøres, blir det tingets sak å avgjøre om så skal finne sted. Men det er ikke stillet noget forslag.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg mener at det kan besluttes at innstilling S. A kan offentliggjøres og at det bør besluttes.

Presidenten: Det er stillet forslag om at innstillingen og beslutningen skal offentliggjøres.

Hambro: Jeg er ganske enig i det. Men jeg mener at det bør vedtas i den form, at den offentliggjøres etter nærmere konferanse mellom presidentskapet og utenriksdepartementet. Det kan neppe offentliggjøres helt bokstavelig, i den form den har, den må formodentlig redigeres litt anderledes, som en meddelelse til offentligheten, som man alltid pleier å gjøre det hvor der er henvisning til hemmelige dokumenter.

Handberg: Jeg vil stemme imot en sådan offentliggjørelse. Skal innstillingen offentliggjøres, mener jeg at man også må offentliggjøre det som ligger til grunn for den, og jeg kjenner til at det er falt så sterke uttalelser fra flere hold, at skal

---

² Hit gjengitt etter trykt, hemmelig referat.

det rippes op i det, vil det bare skade. Jeg synes at det ingen grunn er til å rippe op i det. La saken nu være begravet!

Gram: Da jeg bragte denne sak på bane nu igjen, var det nærmest for å få vite hvad der var besluttet, eller om der skulde besluttes noget om dette. Men når hr. Handberg er kommet inn på realiteten og vil stemme imot offentliggjørelse, fordi der henvises til tidligere dokumenter som ikke er offentliggjort, så vil jeg si at det som står for mig som det viktigste i denne sak, er at det nu blir satt et endelig punktum, at vi nu må være helt ferdig med denne sak, at den ikke i nogensomhelst form kan komme op igjen, i form av nye skrifter som kanskje på ny skal motbevise, så at vi får striden fortsatt i det uendelige. Det trodde jeg lettest vilde ske hvis man fikk offentliggjort denne enkle, kortfattede innstilling her, gjerne omredigert på den vanlige måte, men dog sådan at pointene der kommer med. Jeg tror også at det er ganske overflødig da å offentliggjøre de ganske anderledes voluminøse dokumenter som er kommet tidligere i denne sak. Jeg tror ikke det vil være noget vunnet ved å offentliggjøre disse dokumenter.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Det er nettop ut fra de samme betraktninger som ligger til grunn for den ærede representant hr. Grams uttalelser, at jeg mener at denne innstilling, S. A., som gir et kortfattet resumé av sakens gang, og dens konklusjon nu kan offentliggjøres. Forholdet er i virkeligheten det at Gades brosjyre er kjent av et utall av mennesker, og den går jo på to kjente offentlige tjenestemenns navn og ære løs. Departementets svar er kjent av mange, dog vel neppe av et så stort antall som Gades brosjyre, skjønt vi har anmodet advokat Getz om å sende svaret til de samme. Men den konklusjon regjering og storting nu er kommet til blir ikke på annen måte kjent av nogen, og det er derfor jeg gjerne vil at denne innstilling skal offentliggjøres, hvorefter komiteen og presidentskapet slutter sig til departementet, sådan at både Gade og alle kan vite at nu er denne sak atter igjen og grundig behandlet av vedkommende myndigheter. Hvorvidt det derved blir slutt, kan ingen overta ansvaret for. Men jeg tror det. Jeg tror Gade har så mange gode venner som vil tilråde ham nu å slutte kampagnen på dette felt.

Ameln: Jeg tar muligens feil, men jeg tror for mitt vdkommende og nogen fleres, at denne St.med. nr. 9 først er kommet oss i hende idag, og da synes jeg det er svært at vi skal fatte beslutning om offentliggjørelse av dokumenter som står i forbindelse med den. Jeg tror man måtte kunne opnå hensikten ved at man offentliggjorde konklusjonen på departementets foredrag, så at man ikke offentliggjorde noget hverken av meddelelsen eller presidentskapets og komiteens premisser. Det synes jeg vil være det riktige. Det er en eiendommelig fremgangsmåte at St.med. nr. 9 - så voluminøs som den er - blir omdelt om formiddagen samme dag vi skal behandle saken. Da mener jeg at det går ikke an at der skal meddeles ting med hensyn til hvilke vi er ganske avskåret fra å vite

hvilke konsekvenser de har. Konklusjonen inneholder fakta, så den kan meddeles.

Hambro: Min tanke var den samme som hr. Amelns. Det er også, såvidt jeg har forstått statsministeren, nettopp det som er hensikten, å gi konklusjonen fra departementet og presidentskapet og ikke noget annet. Jeg er enig med statsministeren i, at det vil bidra til å sette en stopper for det hele. Det er gjengangere vi har å gjøre med her, og som bekjent er det ikke tilstrekkelig likeoverfor gjengangere bare å jordfeste dem, det er nødvendig å slå en pel gjennom dem, og dette er den spinkleste pel vi kan være oss bekjent av å benytte.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Etter dette vil jeg henstille til presidenten, om det ikke var formålstjenlig å overlate til presidentskapet i samarbeid med Utenriksdepartementet å avjøre i hvilken utstrekning der skal offentliggjøres i denne sak.

Handberg: Jeg har ikke noget imot at den snaue konklusjon blir offentliggjort, men jeg vil ikke ha med noget av premissene uten at det disse er bygget på, også blir offentliggjort. Det er det jeg mener kun vil skape mere ondt. Med hensyn til mulig behandling av Gadesaken i fremtiden vil jeg ta avstand fra formannens, president Hambros, uttalelser, hvorefter der skal gis regjeringen et slags direktiv for hvorledes hr. Gade skal behandles. Jeg mener, at der får regjeringen ta initiativet uten nogen slags direktiver fra komiteen.

Ameln: Jeg vil henstille til presidenten å fremsette forslag om, at departementets konklusjon og presidentskapets konklusjon offentliggjøres og ikke noget mere. Det bør presidentskapet gjøre, når det opplyses underhånden nu, at ved en misforståelse har vi ikke fått denne stortingsmeddelelse før idag, derimot har vi tidligere fått en annen stortingsmeddelelse, som skal behandles senere, men det hjelper ikke oss. Jeg vil henstille at man nøier sig med de to konklusjoner. Det stemmer også med hvad hr. Handberg pekte på. Tar man premissene med, opnår man bare hvad man vil forhindre: der blir snakk om det og det blir hvirvlet op i det.

Presidenten: Etter dette er presidenten tilbøielig til å foreslå, at konklusjonen blir offentliggjort.

Hambro: Hvis det skal være å forstå slik, at man meddeler offentligheten at en stortingsmeddelelse som offentligheten ikke kjenner, i et hemmelig møte er besluttet vedlagt protokollen, da synes jeg det er ganske overflødig. Hvis det er tanken med skrinet med det rare i, at det eneste offentligheten skal få å vite er, at St.med. nr. 9 - som offentligheten ikke kjenner - i et møte for lukkede dører overensstemmende med presidentskapets forslag besluttet vedlagt protokollen, er det intet. Når det her er tale om den konklusjon departementet er kommet til, går jeg ut fra at det

må være den lille opsummering som gjentas i innstillingen fra presidentskapet.

Ameln: Jeg har ikke poposisjonen for hånden, men jeg har innstillingen, og der står: "Innstilling fra Stortingets presidentskap ang. utenriks- og konstitusjonskomiteens skrivelse til presidentskapet av 15. desember f.å. om den såkaltde Gadesak." Der står nok en saken betegnende overskrift også på proposisjonen. Det er gitt, at man også offentliggjør noget i retning av overskriften. Om offentligheten fikk "St.med. nr. 9 vedlegges protokollen" alene, fikk de nesten like så meget som vi har fått her for å skulle behandle saken.

Statsminister Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg tror man trygt kan overlate til presidentskapet og Utenriksdepartementet å offentliggjøre dokumentene i denne sak i den utstrekning som de finner det formålstjenlig. Det vi derigjennem ikke skje hr. Gade nogensomhelst urett, og offentliggjørelse vil skje i den forsiktigste form. Forat man ikke skal tro at jeg ønsker å stikke noget under stol, vil jeg si, at fra min side er det intet i veien for at såvel hr. Gades brosjyre som departementets innstilling blir offentliggjort. Hvis det faller sammen med et ønske fra hr. Gades side, har jeg for min part ikke noget imot at det skjer; jeg tror også det er det som de av Utenriksdepartementets funksjonærer hvis navn er dratt inn i denne sak, aller helst ønsker. Men nettop for å få dette så fort og så behagelig avsluttet som mulig, trodde jeg den heldigste form var bare å ta det som kan kalles departementets og komiteens konklusjon. Det kan imidlertid ikke innskrenkes til bare "Saken vedlegges protokollen", det må virkelig være en konklusjon, slik som den står her i annen spalte i Innst. S. A. Men jeg vil henstille til presidenten å la votere over det forslag, at det overlates presidentskapet i samarbeide med Utenriksdepartementet å offentliggjøre en meddelelse til pressen i denne sak.

Presidenten: Hr. Hambro har fremsatt følgende forslag: "Det overlates til Stortingets presidentskap og utenriksministeren å redigere en offentlig meddelelse om presidentskapets innstilling S. nr. A."

Gram: Jeg er enig i det forslag. Men når det tales så meget her om at man bare skal ha konklusjonen med, så mener jeg at hele Innst. S. A. i virkeligheten er bare konklusjon altsammen, det er et så sammentrengt sluttresymé av det hele, at det er ikke svært meget av det som overhodet kan sløifes. Det er i virkeligheten en konklusjon. Derimot vil jeg henstille at man ikke følger det som statsministeren var inne på nu, at man også offentliggjør i sin helhet St.med. nr. 9. Jeg tror ikke at det i virkeligheten vil bringe mere ro utover blandt almenheten. Jeg tror sant å si at det står ting der, som kanskje nettop ikke vil bidra til en øieblikkelig avslutning av denne sak, og det er nu den store interesse for oss alle.

Nygaardsvold: Jeg kan også stemme for det forslag som nu er fremsatt, at det overlates til presidentskapet og

utenriksdepartementet å avgjøre hvad der skal offentliggjøres. Men jeg må også si at jeg har stor interesse for å kunne få offentliggjort både Gades brosjyre og St.med. nr. 9, som også stats- og utenriksministeren var inne på. Almenheten vil da i hvert fall få et lite innblikk i hvordan det sprog er, som man kaller dipolmatisk sprog, her i landet og blandt våre diplomater, og det kunde kanskje være av interesse i forbindelse med denne sak.

Hambro: Jeg må advare mot enhver videre offentliggjørelse hvis man vil ha en ende på saken. Jeg er enig med hr. Nygaardsvold i at en offentliggjørelse av disse forskjellige dokumenter vil kunne bli en godbit for store deler av pressen, naturligvis. Men det vilde bidra til å kaste et skjær over norsk utenriksstyre, og i det hele tatt over de menn som har vært benyttet av den norske stat til å føre viktige offentlige forhandlinger, og derigjennem også over de hjemlige myndigheter, som vårt samfund ikke kan være tjent med å få. La oss særlig tenke oss hvorledes en publikasjon vil tjene våre interesser i Amerika, hvor vi kan få op nye forhandlinger eventuelt, og hvor vi kan få voldgiftsforhandlinger om Hannevig-saken. Så skulde vi få disse papirkurver veltet ut over almenheten. Der står dessuten referert samtaler med funksjonærer i det amerikanske utenriksdepartement, og der står referert brever som de har avgitt, og annet, som iallfall ikke vi bør medvirke til å spre for almenheten.

Votering:

Hambros forslag bifaltes enstemmig.

Møtet hevet klokken 18.35.